

Globalizacija ir nauji tarptautinės migracijos bruožai

Gindra Kasnauskienė

Docentė socialinių mokslų daktarė
Vilniaus universiteto Statistikos katedra
Saulėtekio al. 9, LT-2040 Vilnius
Tel. (370 6) 236 61 43
El. paštas: Gindra.Kasnauskiene@ef.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjami nauji tarptautinės migracijos bruožai, išryškėję dabartinėmis globalizacijos sąlygomis. Aptariami tokie aspektai – darbo jėgos judėjimui palanki tarptautinė ekonominė aplinka, transnacionalizmas, „demografinis spaudimas“, migraciją skatinantys motyvai ir jos padariniai. Atkreipiamas dėmesys į bendrosios migraciją reguliuojančios tarptautinės strategijos būtinumą.

Pagrindiniai žodžiai: ekonominė globalizacija, tarptautinė migracija, darbo jėgos migracija, nelegali migracija, „demografinis spaudimas“.

Vienas iš globalių pokyčių rezultatų yra galin- ga, visuomenės keičianti jėga – migracija. Tiesioginį jos poveikį greitai pajunta ekonomika, tačiau migracija turi įtakos ir socialiniams santykiams, kultūrai, valstybės politikai ir tarptautiniams santykiams. Gyventojų migracija – sudėtingas procesas, susijęs su skirtingų šalių sąlygomis, jų traukos ir atostūmio jėgomis. Šiame procese labai svarbi individo motyvacija. Žmonės juda erdvėje dėl įvairių priežasčių, įvairiomis kryptimis ir skirtingiems laikotarpiams. Migracijos priežasčių analizei mokslininkai skyrė daugybę empirinių ir teorinių darbų [žr. 2; 4; 5; 21]. Šio straipsnio tikslas – ne analizuoti migracijos priežastis, bet **apžvelgti naujus tarptautinės migracijos bruožus**, susiformavusius dabartinėmis globalizacijos sąlygomis.

Žmonių, gyvenančių už savo gimtosios šalies ribų, pasaulyje nuolat daugėja. Naujausias duomenis apie migrantų skaičių pasaulyje ir kai kuriuose jo regionuose skelbia Jungtinių Tautų Gyventojų skyrius, įvertinęs migrantų skaičių 218 šalių ir teritorijų [21] (1 lentelė). JT tyrimo rezultatai rodo, kad nuo 75 mln. 1965 m. migrantų skaičius išaugo iki 120 mln. 1990 metais. Dabar jis yra apie 135–140 mln. žmonių. Numatoma, kad šis skaičius dar labiau padidės. Iš 1 lentelės taip pat matyti, kad migrantai sudaro per 2 proc. pasaulio gyventojų. Tačiau migracija turi gerokai didesnę įtaką negu būtų galima tikėtis iš šio skaičiaus.

Daugiau kaip pusė pasaulio valstybių vienaip ar kitaip susiduria su migracija: siunčia migrantus arba gauna migrantų, arba yra tranzitinės šalys. Lietuvą reikėtų priskirti prie migran-

1 lentelė. Migrantai pagal regionus 1965 m. ir 1990 m.*

Regionas	Įvertintas užsienyje gimusių gyventojų skaičius					
	Migrantų skaičius (mln.)		Bendro regiono gyventojų skaičiaus dalis, %	Bendro pasaulio gyventojų skaičiaus dalis, %	Pasaulio gyventojų skaičiaus dalis, %	Bendro migrantų skaičiaus dalis, %
	1965 m.	1990 m.	1965 m.	1990 m.	1965 m.	1990 m.
Visas pasaulis	75,2	119,8	2,3	2,3	100,0	100,0
Išsivysčiusios šalys	30,4	54,2	3,1	4,5	40,4	45,3
Besivystančios šalys	44,8	65,5	1,9	1,6	59,6	54,7
Afrika	7,9	15,6	2,5	2,5	10,6	13,1
Azija	31,4	43,0	1,7	1,4	41,8	35,9
Lotynų Amerika ir Karibai	5,9	7,5	2,4	1,7	7,9	6,2
Šiaurės Amerika	12,7	23,9	6,0	8,6	16,9	20,0
Europa ir buvusi Sovietų Sąjunga	14,7	25,1	2,2	3,2	19,6	20,9
Okeanija	2,5	4,7	14,4	17,8	3,3	3,9

* Šaltinis: Zlotnik H. Trends of International Migration since 1965, what Existing Data Reveal // International Migration. 1999, Nr. 37, 1a ir 1b lentelės.

tus siunčiančių šalių grupės. Per 1990–2000 metus iš šalies išvyko 3,1 karto daugiau gyventojų negu atvyko (išvyko 161 873 žmonės, atvyko 52 202). Didžiausias neigiamas migracijos saldo (– 22 215 gyventojų) buvo užfiksuotas 1992 metais¹. Be to, reikia turėti omenyje, kad nemažai emigravusių iš Lietuvos nebuvo statistiškai užfiksuoti: daug Lietuvos Respublikos piliečių, išvykusių į užsienį pagal turistines vizas, dirbti ar mokytis, ten pasiliko nuolat gyventi. Dėl šios priežasties 2001 m. Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo metu buvo nesurašyta apie 120 tūkst. žmonių [1; 20]. Lietuva yra ir tranzito šalis nelegaliems migrantams, tačiau neteisėtai kertančiųjų valstybės sieną srautai nėra dideli, o pastaraisiais metais akivaizdai jų skaičiaus mažėjimo tendencija.

¹ Apskaičiuota remiantis *Demografijos metraštis 2000*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2001. P. 123–124.

Pirmasis ir pagrindinis, naujas migracijos formas lemiantis aspektas – ekonominė globalizacija. Įprasta manyti, kad pagrindinis ekonominis globalizacijos elementas – tai eksponentinis įvairių valstybės sienas kertančių srautų – prekių, paslaugų, technologijų, kapitalo, užterštumo, žiniasklaidos ir panašių – didėjimas. Daugiausia jį lėmė labai sparti informacinių ir komunikacinių technologijų, visų pirma interneto ir telefoninių ryšių pažanga. Prekių ir kapitalo srautų didėjimas yra palankus ekonominės ir politinės valdžios turėtojams, tačiau jis labai padidina pajamų nelygybę ir sukrečia tradicines darbo jėgos rinkas. Paminėsim, kad 1960–1994 metais globaliosios pajamos vienam gyventojui padidėjo tris kartus, tačiau pasaulyje yra per 100 šalių, kuriose pajamų vienam gyventojui rodiklis dabar yra mažesnis, negu buvo devintajame dešimtmetyje, o kai kuriose šalyse netgi mažesnis negu

aštuntajame ar septintajame dešimtmečiais [15]. Migracijai šiame technologijų ir globalaus rinkos augimo kontekste būdingas ženklus pagrindinio gamybos ir paslaugų veiksnio – darbo jėgos – judėjimo padidėjimas. Be to, ekonominė restruktūrizacija ir jos socialiniai padariniai verčia vis daugiau žmonių ieškoti darbo svetur. Naujų institucinių formų, pavyzdžiui, daugiainacionalinių kompanijų, susikūrimas priverčia darbo jėgą, daugiausiai aukštos kvalifikacijos ir vadovaujančius darbuotojus, judėti dažnai ir greitai. Smarkiai padidėjęs aukštos kvalifikacijos darbo jėgos poreikis (ypač pažangių technologijų sektoriuje labiau išsivysčiusiose šalyse), daugiašalės prekybos sutartys lėmė, kad tarpvalstybinis darbo jėgos judėjimas pamažu praranda iki šiol egzistavusią kontrolę. Darbo jėgos judėjimą stengiasi reguliuoti tik kai kurios valstybės administracinėmis, teisinėmis ar institucinėmis priemonėmis.

Galima išvelti paradoksalų migracijos ir ekonominės globalizacijos ryšį. Viena vertus, šalių migracinės ir ekonominės politikos paskirtis aiški – užkirsti kelią darbo jėgos judėjimui. Kita vertus, rinkos dėsniai sukelia ne migracinių srautų sumažėjimą, o jų padidėjimą. Sunku įsivaizduoti technologijomis ir žiniomis pagrįstą prekybos sistemą, funkcionuojančią be paslaugų tiekėjų judėjimo, kadangi intelektualioji nuosavybė ir žmogiškasis kapitalas, investuoti į šiuolaikinę žinių sistemą ir programines įrangos technologijas, savo esme yra prekinio pobūdžio ekonomikos veiksniai. Suprantama, norint užtikrinti konkurencingumą ir efektyvumą, yra būtinas nevaržomas šių veiksmų judėjimas.

Taigi, viena vertus, kertantis valstybių sienas prekių, kapitalo ir paslaugų judėjimas, kita vertus, ribotas darbo jėgos judėjimas – sukuria globaliosios ekonomikos asimetriją ir iškraipymus. Kapitalo ir darbo jėgos asimetrija savo ruožtu neleidžia suvienodinti pajamų ir užimtumo galimybių bei padidina kapitalizaciją (kapi-

talo ir darbo jėgos santykį) [20]. Nelygybė ir nestabilumas susiformuoja tada, kai kertantis valstybių sienas laisvai judantis kapitalas „pašiima“ darbą ir pajamas. Galima paminėti du pagrindinius tokios situacijos rezultatus. Pirma, darbo rinkoje darbo jėga atsiduria nepalankioje padėtyje, todėl atsiranda darbo jėgos eksploatacija. Antra, gamybos rinkoje globalizacijos sąlygomis kai kurios kompanijos gana gerokai daugiau monopolinio pelno, palyginti su įprastomis normalios laisvosios rinkos sąlygomis gaunamu pelnu.

Darbo jėgos judėjimo ir prekybos liberalizavimo santykį leidžia geriau suprasti „naujojo augimo“ arba „endogeninio augimo“ teorijos [14, 16]. Jos pabrėžia kapitalo kaupimo bei žinių ir technologijų išplitimo svarbą, palankius rezultatus dažnai siedamos su tiesioginėmis užsienio investicijomis arba kvalifikuotų žmonių judėjimu. Šie modeliai teigiamai vertina papildomą „importinį“ žmogiškąjį kapitalą, turintį didžiulę įtaką tautų gerovei didėti. Skirtingai nuo tradicinės neoklasikinės augimo teorijos, kuri teigia, kad pagrindinė migracijos priežastis – individo pastangos padidinti savo pajamas, judant iš mažo darbo užmokesčio į didelio darbo užmokesčio ekonomikas, „naujojo augimo“ teorija įrodinėja, kad žmogiškasis kapitalas suformuoja žinių ekonomiką. Ji teigia, kad, norint sukurti laisvą, dorą ir tvirtą prekybos sistemą, reikia leisti darbo jėgai netrukdomai judėti kartu su kapitalu ir kitais gamybos veiksniais.

Prognozuojama, kad XXI amžiuje ekonominė integracija gilės ir prekybos liberalizacija toliau sparčiai didės. Tai reiškia, kad JAV ir Europos šalių „žinių ekonomikose“ aukštos kvalifikacijos „žinių“ darbo jėgos poreikis taip pat didės. Norint patenkinti šį poreikį, būtina tobulinti įstatymus, reguliuojančius „žinių ekonomikos dirbančiųjų“ judėjimą.

Kyla klausimas, kaip keisis tarptautinės darbo jėgos migracijos formos ir kiek ilgai truks

šios tendencijos? Viena vertus, tarptautinė migracija padeda efektyviai paskirstyti galimybes ir išteklius, o tai yra naudinga tiek šalims siuntėjoms, tiek šalims priėmėjoms, tiek patiems migrantams. Kita vertus, šalis siuntėja praranda tas investicijas, kurios buvo skirtos išvykusiems iš šalių žmonėms išmoksinti. Būtina pažymėti, kad nereguluojama migracija gali būti griauianti, sukelti nereikalingų ir nepageidaujamų socialinių padarinių, nelegalių darbuotojų išnaudojimą, politinius neramumus.

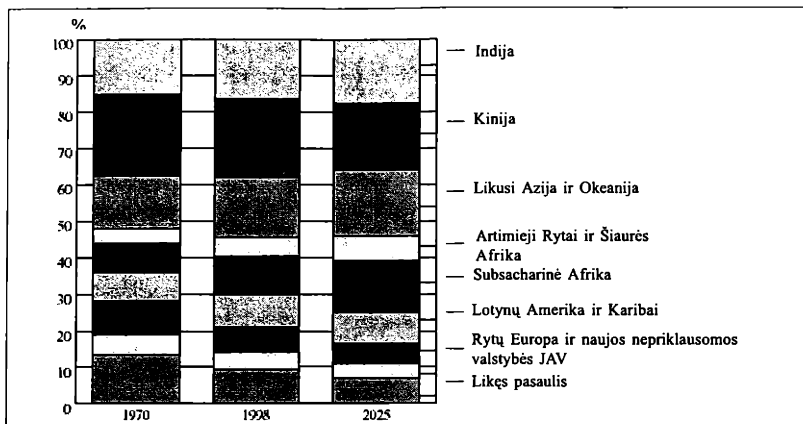
Antrasis globalizacijos aspektas, turintis įtakos migracijai, yra transnacionalizmas. Globalizacija lemia gerokai didesnę negu bet kada anksčiau skirtingų tautybių žmonių, gyvenančių už savo gimtinės ribų, bei žmonių, kurie nuolatos juda iš vienos valstybės į kitą, skaičių. Anksčiau buvę efektyvūs migracijos reguliavimo metodai naujomis globalizacijos sąlygomis nebetinka. Tai keičia tradicinę susiklosčiusią padėtį ir kelia tokių klausimų: kaip elgtis su kelias pilietybes turinčiais bei daugiau negu vienoje šalyje nuolatos gyvenančiais žmonėmis, kai juos reikia šaukti į privalomąją tarnybą armijoje, jiems apskaičiuoti mokesčius, mokėti socialines pašalpas? Šie ir panašūs klausimai turi būti sprendžiami tiek tarptautiniu, tiek nacionalinių vyriausybių lygiu. Keturiolika Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos (1949 m., 1962 m., 1975 m. ir 1982 m.) yra specialiai skirtos dirbančių migrantų teisių ir laisvių gynimui [10]. Konvencijos įpareigoja šalį legaliai dirbančius migrantus traktuoti lygiai kaip ir vietos dirbančiuosius. Tai ypač pasakytina apie darbo užmokestį, darbo valandas, mokamas atostogas, minimalų dirbančiųjų amžių, profesinį mokymą, kultūrinės laisvės, narystę profesinėse sąjungose ir socialinę apsaugą.

Būtina paminėti ir didėjančių diasporų vaidmenį. Užsieniečiai migrantai svečiose šalyse „persigrupavo“ ir suformavo diasporas, kurios

kai kuriose šalyse tapo galinga jėga, turinčia didelę įtaką formuojant ekonominius ir prekybinius šalių santykius. Tos jėgos turi būti kūrybingai ir efektyviai integruojamos į visuomenę ir ekonomiką.

Trečioji svarbi globalizacijos poveikio migracijai sritis yra demografinė situacija. Ji iš esmės skiriasi labiau išsivysčiusiose ir mažiau išsivysčiusiose pasaulio šalyse. Daugelyje labiau išsivysčiusių šalių (valstybėse, esančiose Šiaurės Amerikoje ir Europoje, naujosiose nepriklausomose valstybėse, Japonijoje, Australijoje bei Naujojoje Zelandijoje) suminis gimstamumo rodiklis nuolat mažėja, būdingas gyventojų senėjimas, didėja išlaikytinių koeficientas, mažėja tų šalių gyventojų skaičius. Kitais žodžiais tariant, šių šalių gyventojų populiacijos tampa vis mažesnės ir senesnės. JT prognozuoja, kad gyventojų skaičius per būsimuosius 50 metų sumažės visose Europos šalyse ir Japonijoje (žr. pav.). Mažiau išsivysčiusiems šalims (Afrikos, Azijos (be Japonijos) valstybėms, valstybėms, esančioms Užkaukazėje, Centrinėje Azijoje, Lotynų Amerikoje ir Karibuose, Okeanijoje (išskyrus Australiją ir Naująją Zelandiją)) būdingas didelis gimstamumas ir spartus gyventojų skaičiaus didėjimas. Koks buvo prieš tris dešimtis metų, yra dabar ir koks numatomas regioninis pasaulio gyventojų pasiskirstymas, matyti iš paveikslėlio.

Dėl vadinamojo demografinio spaudimo dauguma mažiau išsivysčiusių šalių gyventojų yra priversti migruoti. Pagrindiniai traukos centrai išlieka tie patys: JAV ir ES šalys (vis patrauklesne imigrantams tampa Pietų Europa), naftos turtingi Artimųjų Rytų regionai, Australija ir Naujoji Zelandija. Paveiksle pateikiama, kad šių regionų gyventojų bendro pasaulio gyventojų skaičiaus dalis mažėja. Akivaizdus darbo jėgos trūkumas atskirose išsivysčiusių šalių veiklos srityse tampa didele problema, verčiančia šalį iš naujo peržiūrėti „nulinės imigraci-

Pav. Pasaulio gyventojų regioninis pasiskirstymas 1970, 1998 ir 2025 metais*

* Šaltinis: United Nations Population Division, World Population Prospects: The 1998 Revision.

jos“ politiką, dominavusią pastaraisiais metais. Numatoma, kad mažiau išsivysčiusiose šalyse darbo jėga padidės nuo 1,4 mlrd. 1995 m. iki 2,2 mlrd. 2025 m., ir dabartinio lygio prekyba bei investicijos nesugebės tos darbo jėgos „absorbuoti“ [15]. Vakarų Europos šalys susiduria su demografinė dilema: ar didėjantis imigrantų skaičius adekvačiai ir tinkamai kompensuotų mažėjantį gyventojų skaičių ir darbo jėgos trūkumą? Gal vadinamoji atkuriamoji migracija yra vienintelis šios problemos sprendimo būdas? Manoma, kad artimiausiais metais Vakarų Europos šalims teks „susidoroti“ su naujais migrantų srautais iš Vidurio ir Rytų Europos šalių bei politiškai nestabilių pasaulio regionų. Savo ruožtu Lietuvai, kaip ir kitoms Vidurio ir Rytų Europos šalims, integruojantis į ES, teks spręsti dvigubą problemą: kaip sulaukyti kvalifikuotos darbo jėgos emigraciją ir „sustvarkyti“ su naujais migrantų srautais iš Rytų šalių?

Ketvirtoji globalizacijos sukelta tendencija – didėjantys nelegalių migrantų srautai. Supran-

tama, imigrantams patrauklios šalys negali priimti visų norinčiųjų. Jos saugo savo valstybės sienas ir reguliuoja imigrantų skaičių teisinėmis priemonėmis. Be to, pastaraisiais metais daugelis pasaulio šalių sumažino galimybes legaliai imigruoti, nors užsieniečių darbo jėgos poreikis išliko toks pat arba padidėjo.

Legaliai nepatekusieji į šalį bando kirsti sieną neteisėtai. Anksčiau nelegaliai per sieną migrantus gabenusius smulkiuosius kontrabandininkus pakeitė organizuotos tarptautinės kriminalinės grupės, iš šios kontrabandos ir nelegalaus imigrantų įdarbinimo gaunančios didžiulį pelną. Neseniai Tarptautinės migracijos organizacijos atliktas tyrimas parodė, kad dabar pasaulyje yra nuo 15 iki 30 milijonų nelegalių migrantų. JAV Teisingumo departamento duomenimis, pasaulio mastu per valstybių sienas nelegaliai pervežama 700 tūkst. moterų ir vaikų [19]. Apskaičiuoti tikslus duomenis yra labai sunku, kadangi šie nusikaltimai kruopščiai slepiami, o suimtų prekeivių pateikiami duomenys nėra tikslūs, manoma, kad jie yra kur

kas didesni. Nelegaliai per sieną pervežti migrantai dažnai yra visiškai priklausomi nuo savo agentų ir darbdavių, skolingi vežėjams ir privalo atidirbti skolą. Be to, migrantai dažnai neturi galiojančių kelionės dokumentų, todėl bet kada gali būti deportuoti iš šalies, jie taip pat neturi teisės į nemokamą teisinę pagalbą ir medicinos priežiūrą.

Daug dėmesio kovoti su nelegalia migracija ir prekyba žmonėmis skiria JT, Tarptautinė darbo organizacija ir kitos tarptautinės organizacijos.

Minėta, kad pagrindinis migraciją skatinantis motyvas yra ekonominis. Beje, ši „dėsninė“ jau 1885 m. nustatė pirmosios migracijos teorijos kūrėjas E. Dž. Ravenšteinas. Tačiau būtina paminėti ir kitus svarbius motyvus. Dabartinėmis globalizacijos sąlygomis jauniems vyrams ir moterims migracija tampa priemone pažinti „platuji pasaulis“ ir igr̃yti finansinę ir asmeninę nepriklausomybę nuo tėvų bei visuomenės. Dabar tai įmanoma dėl vis prieinamesnė tapusios informacijos ir naujų įsidarbinimo galimybių, kurias ankstesniais metais buvo net sunku įsivaizduoti. Visiems žinomas sezoninės migracijos pavyzdys, kai Lietuvos ir kitų šalių (įskaitant ir išsivysčiusių) studentija vasaros mėnesiais stengiasi išvykti į Vakarų Europos šalis arba JAV ne tik užsidirbti pinigų, bet ir pažinti tų šalių kultūrą, papročius, tobulinti kalbų mokėjimą. Kartais studentai kolegą, kuris nesiekia įsigyti savų pajamų tokiu būdu arba apskritai nedirba, paprasčiausiai vadina tinginiu. Tai rodo esminius socialinius ir kultūrinius visuomenės pokyčius, apie kuriuos derėtų žinoti sprendimus priimančioms žmonėms.

Migracijos padarinius pajunta tiek patys migrantai, tiek visuomenė. Žmogaus, persikėlusio gyventi iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, iš dalies keičiasi visas gyvenimas. Kita vertus, šalis, kurią žmogus palieka, ir šalis, kurioje jis įsikuria, taip pat patiria migracijos poveikį. O

jei migruojančiųjų yra labai daug, neišvengiamai pakinta visuomenės struktūra: gyventojų sudėtis, darbo jėgos rinkos sudėtis, kultūrinių vertybių sistema, vietos valdžios politika ir kitos viešojo gyvenimo sritys. Jeigu imigrantų daug, dauguma turi aukštąjį išsilavinimą ir kvalifikaciją, „priimančioje“ visuomenėje šie rodikliai padidės. Emigraciją patyrusi visuomenė neišvengs atitinkamo nuosmukio.

Paprastai atvykėliai koncentruojasi miestuose, kur didesnė galimybė gauti darbą ir anksčiau atvykusių migrantų paramą. Dažniausiai tam tikri mikrorajonai tampa imigrantų išsikūrimo vieta, ten formuojasi etninės bendrijos, kultūros ir kalbos centrai.

Migracijos įtaka šalies kultūrai taip pat dviapusė. „Atsinešdami“ savo kultūros elementų, imigrantai turtina vietos kultūrą. Tačiau vietos kultūra taip pat gali prarasti savo nepakartojamą savitumą, „iširti“ atvykusiųjų kultūroje, tapti jos dalimi. Kartais migracija gali net suformuoti naują visuomenę. JAV yra ryškus tokio formavimo pavyzdys.

Imigrantų gerovė visada priklauso nuo to, kaip greitai jiems pavyksta prisitaikyti prie naujos aplinkos. Yra daugybė veiksnių, galinčių paspartinti arba sulėtinti adaptaciją. Vienas iš svarbiausių – kalba. Akivaizdu, kad iš dviejų vienodo amžiaus, lyties ir profesijos imigrantų, tarkime, JAV, greičiau prisitaikys tas, kuris geriau kalba angliškai. Kiti svarbūs adaptacijos veiksniai – religija ir kultūra. Pavyzdžiui, anglas, atvykęs gyventi į JAV, turės mažiau sunkumų negu lietuvis. Kitas veiksnys – žmonių lūkesčiai. Žmonės, kurie iš anksto numato, su kuo jiems reikės susidurti naujoje vietoje, įveikia kilusias problemas lengviau ir greičiau.

Šeimos parama taip pat labai svarbi imigrantų adaptacijai. Jeigu migranto šeimos nariai jau apsigyveno naujoje vietoje, jam problemų bus mažiau, kiek mažiau, priklausys nuo paties migranto socialinio statuso. Jeigu imigran-

to padėtis visuomenėje yra santykiškai žema, šeimos parama jam tampa nepaprastai reikšminga. Kita vertus, kuo aukštesnis imigranto socialinis statusas, tuo mažesnę įtaką jo adaptacijai turi šeimos parama. Toks žmogus turi daugiau galimybių aktyviai dalyvauti naujosios bendruomenės gyvenime.

Tokios didelės migracijos ir naujų jos formų pasireiškimo per pastaruosius 50 metų šalių vyriausybės nebuvo numachičiusios. Pagrindinis klausimas, kuris kyla migrantus siunčiančioms šalims, ir Lietuvai, yra šis: migracija skatina ar stabdo šalių plėtrą? Migracija stabdo plėtrą, kai šalį palieka kvalifikuoti arba potencialūs jauni darbuotojai. Prarandamas pelnas iš tų šeimų ir vyriausybės investicijų, kurios buvo skirtos tuos žmones užauginti ir išmoksinti. Apskritai migracija, kaip vienas iš pagrindinių globalizacijos veiksnių, silpnina nacionalinių valstybių galią, „trina“ sienas ne tik tarp valstybių, bet ir tarp kalbų, kultūrų, etninių grupių. Vis sunkiau palaikyti idėją, kad valstybės pagrindas yra homogeninė tauta. Iki šiol buvusius kai kurių šalių ir tarptautinių organizacijų mėginimus reguliuoti migraciją galima pavadinti pavieniais, skirtais sureguliuoti pavienius įvykius, o ne veiksmis, numatytais ilgalaikiai perspektyvai. Iškilio neatidėliotinas poreikis sukurti tarptautinę strategiją, garantuojančią, kad migracija atitiks bendruosius politinius, ekonominius ir socialinius tikslus.

Suprantama, dabartinėmis sąlygomis Europos Sąjungos nare siekiančioje tapti Lietuvoje gyventojų problemų sprendimas nėra prioritetinis uždavinys: valstybei rūpi „suderinti“ žemės ūkio, energetikos ir kitus straipsnius. Tik retkarčiais yra konstatuojama, kad šalyje susiklostė nepalanki demografinė situacija. Norėtusi, kad sprendimų priėmėjai tinkamai įvertintų tiek migracijos, su globalizacija glaudžiai susijusio proceso, tiek kitų ne mažiau svarbių demografinių procesų – gimstamumo ir mirtingumo – reikš-

mingumą ir jų padarinius, daugiau skirtų dėmesio spręsti gyventojų problemas.

Išvados

1. Ekonominis atvirumas globalizacijos eroje pasireiškia ne vien prekių, investicijų ir finansų srautais. Valstybių sienas taip pat kerta paslaugų, technologijų, informacijos ir idėjų srautai. Tačiau analizuojant globalizacijos procesą stebėtinai mažai dėmesio skiriama migracijos vaidmeniui. Migracija yra tiek globalių pokyčių rezultatas, tiek galinga jėga, keičianti migrantus siunčiančias ir migrantus priimančias visuomenes.

2. Globalių ekonominių santykių restruktūrizavimas padėjo atsirasti naujoms migracijos formoms. Pirma, globalizacija, sukurdama valstybės sienas kirsti palankią aplinką, labai padidino tiek kvalifikuotos, tiek nekvalifikuotos darbo jėgos mobilumą. Antra, „žinių ekonomikų“ susiformavimas JAV ir Vakarų Europoje pakeitė tradicinius darbo jėgos, kertančios valstybės sienas, judėjimo būdus.

3. Tiesioginis migracijos poveikis juntamas ne tik ekonominiu lygmeniu; migracija turi įtakos socialiniams santykiams, kultūrai, nacionalinei politikai ir tarptautiniams santykiams. Migracija neišvengiamai lemia didesnę etnokultūrinę įvairovę kai kuriose šalyse ir „trina“ tradicines sienas tarp šalių.

4. Dėl vadinamojo demografinio spaudimo (didelių gimstamumo koeficientų ir spartaus gyventojų skaičiaus didėjimo) priversti emigruoti mažiau išsivysčiusių šalių gyventojai. Labiau išsivysčiusiose šalyse gimstamumo mažėjimas sukelia bendrojo gyventojų skaičiaus mažėjimą ir gyventojų senėjimą. Darbininkų imigrantų antplūdis iš mažiau išsivysčiusių šalių turėtų būti gana ženklus, kad pajėgtų kompensuoti darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus sumažėjimą daugelyje Europos šalių.

5. Nuolatos didėja nelegalių migrantų srautai. Anksčiau nelegaliai per sieną migrantus gabenusius smulkiuosius kontrabandininkus pakeitė organizuotos tarptautinės kriminalinės grupės. „Pažeidžiamų“ migrantų kategorijai taip pat priskirtinos moterys migrantės.

6. Iki šiol buvusius šalių ir tarptautinių organizacijų mėginimus reguliuoti migraciją ga-

lima laikyti tik pavieniais bandymais išspręsti kai kurias su migracija susijusias problemas. Dabar iškilo neatidėliotinas poreikis mokslininkams ir politikams sutelkti savo pajėgas, kuriant bendrą ilgalaikę tarptautinę strategiją, garantuojančią, kad migracija atitiks bendruosius politinius, ekonominius ir socialinius tikslus.

LITERATŪRA

1. Adlys P., Ambrozaitienė D. Kiek mūsų? // Mokslas ir technika. 2001, Nr. 11, p. 20–21.

2. Boyle P., Halfacree K., Robinson V. Exploring Contemporary Migration. Harlow, Essex, Longman, 1998.

3. Borjas G. J. Economic Theory and International Migration // International Migration Review Special Silver Anniversary Issue. 1989, vol. 23, p. 457–485.

4. Castles S. International Migration at the Beginning of the Twenty-first Century: Global Trends and Issues. Oxford: Blackwell Publishers, 1998.

5. Castles S. Keynote Address: Globalisation and Migration some pressing Contradictions. www.unesco.org/most/igc97cas.htm

6. Cogneau D., Dumont J. C., Mouhoud E.-M. Regional Integration, Migration, Growth and Direct Investment: a Reading of the Economic Literature. A paper presented at the international conference on Globalisation, Migration and Development, organized by OECD in Lisbon, on 2 and 3 November 1998.

7. Cohen R. Diasporas and the Nation-state? From Victims to Challengers // International Affairs, 1996, 72(3), p. 507–520.

8. Dacanay M. L. M. Citizenship in an era of globalisation: a view from the Philippines paper presented at the Conference on Globalisation and Citizenship. Melbourne: United Nations Research Institute for Social Development and Swinburne University of Technology, 1997.

9. Demografijos metraštis 2000. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2001.

10. Documenting Discrimination Against Migrant Workers in the Labour Market: A comparative study of four European countries. Geneva: ILO, 2000.

11. Globalisation Likely to Increase Migration Pressures, ILO Forecasts. <http://www.hartford-hwp.com/archives/26/151.html>;

12. Lucas R. E. On the Mechanics of Economic Development // Journal of Monthly Economics, Amsterdam. 1998, vol. 22, no. 1, p. 3–22.

13. Romer P. Two Strategies for Economic Development to Using Ideas and Producing Ideas // Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1992, Washington, DC, World Bank, 1993.

14. Schwartz Peter and et.al. The Emerging Global Knowledge Economy // The Future of Global Economy, OECD 1999.

15. Stalker P. Workers without Frontiers: The Impact of Globalisation on International Migration. Geneva: ILO, 2000.

16. Straubhaar T. International Mobility in the Highly Skilled Brain Gain, Brain Drain, or Brain Exchange, HWWA Discussion Paper. Hamburg Institute of International Economics, 2000.

17. Topicnos G., Delaunay D. Can One Really Talk of the Globalisation of Migration Flows? // Globalisation, Migration and Development, OECD, 2000 www1.oecd.org/els/pdfs/MIG__DOCA001.pdf

18. United Nations High Commission for Refugees (UNHCR). The State of the World Refugees 1997–1998: A Humanitarian Agenda. Oxford: Oxford University Press, 1997.

19. United Nations Working Group on International Migration. Report of the United Nations Technical Symposium on International Migration and Development. The Hague, Netherlands, 29 June–3 July 1998. New York: United Nations Population Fund, 1998.

20. World Development Report, Workers in an Integrating World, World Bank, New York. Oxford University Press, 1995.

21. Zlotnik H. Trends of International Migration since 1965, what Existing Data Reveal // International Migration. 1999, no 37, p. 21–61.

GLOBALISATION AND THE NEW FEATURES OF INTERNATIONAL MIGRATION

Gindra Kasnauskienė

Summary

An economic openness in the era of globalisation is not confined to flows of trade, investment and finance, but also to flows of services, technology, information and ideas. Given this consensus, it is surprising that little attention has been given to the role of migration in the processes of globalisation. Migration is both a result of global change, and a powerful force for further change in migrant-sending and migrant-receiving societies. Its immediate impacts are felt on the economic level, but it also affects social relations, culture, national politics and international relations. Migration inevitably leads to greater ethnocultural diversity within nation-states, transforming identities and blurring traditional boundaries.

The restructuring of global economic relations has resulted in new forms of migration. First, globalisation increases labour mobility by creating an environment conducive to cross-border movement

of people. It demands movements of both unskilled and highly skilled labour. Second, emergence of the “knowledge-economy” of the US and Europe is altering the traditional manner of movement of labour across borders. Third, demographic changes such as falling fertility in most developed countries is leading to population decline as well as population ageing. The influx of immigrant workers would need to be very large to fully compensate for shrinking of the working-age population in many European countries.

The issue of international migration in general, and particularly vulnerable migrants such as women and illegals, thus supports the call for more scholarly consideration of the global as well as local processes to adequately conceptualise the state’s capacity and willingness to deploy international law to meet social problems.

Įteikta 2002 m. gegužės mėn.